

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 22. decembra 1875.

Obseg: Razglas gospodarjem, ki želijo semena Ruskega lanú. — Kako dosedanje železne vage s kembeljnomo predelati za domačo rabo po novi vagi. — Novi Kranjski panj po Dzierzonovi osnovi. (Konec.) — Iz občnega zbora družbe kmetijske Kranjske 14. nov. t. l. (Dalje.) — Postava o stavbah na Kranjskem. (Dalje.) — Ljudsko šolstvo na Kranjskem v preteklem šolskem letu 1874/5. — Ozir na državni zbor Dunajski. — Mnogovrstne novice. — Mati ga izdá. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Razglas gospodarjem,
ki želijo semena Ruskega lanú.

Družba kmetijska Kranjska bode prihodnjo spomlad zopet v stanu gospodarjem našim pravo seme Ruskega (Rigajskega) lanú iz državne podpore po nižji ceni dati, kakor je na prodaj v štacunah.

Da pa odbor vé, koliko semena naj naroči, zato vabi gospodarje, kateri želijo tega lanú, ki v vsem prekosí naš domači in vsak drug lan, se kmalu, zadnji čas pa do svečnice oglasijo pismeno ali ustmeno v pisarnici odborovi, da odbor potem vé, koliko vaganov ga ima skupaj naročiti.

Glavni odbor družbe kmetijske Kranjske
v Ljubljani 15. decembra 1875.

Kako dosedanje železne vage s kembeljnomo
predelati za domačo rabo po novi vagi.

Spisal M. Brežnik, učitelj na Štaj. Ljubnem.

Le še malo dni — in stopili bodemo z novim letom v dobo nove mere in vage — v dôbo meterskih mér.

Ni tedaj čuda, da se vzlasti med kmeti sliši govornica: „bomo li morali svoje ročne železne tehtnice s kembeljnomo „rimske vage“ (Schnellwage) imenovane zavreči in škodo trpeti?“

Res je po deželi skoro v vsaki hiši za domače potrebe taka vaga, ki je vredna več ali manj, po velikosti in teži. Ko bi se morale vse te vage le za staro železnino prodati, tisoče in tisoče bi marsikaka dežela izgubila pri tem.

Da se ta škoda odvrne, vendar pa postavi o novi meri in vagi zadostí, naj vam, dragi gospodarji, povem, da bo mogoče, stare rimske vage s kembeljnomo za domačo vago po novih utežih — namreč za kilograme — rabiti; prenarediti se bode moral samo kembelj (Laufgewicht).

Kako pa?

Povedati moram, da bo moral kembelj težji biti. Koliko pa? — Toliko le: Kolikor funtov vaga ali tehta kembelj sedaj, natanko toliko kilogramov mora za novo vago kembelj vagati ali težak biti. To je glavno pravilo za tehtnice.

Dajmo en izgled: Ako vaga kembelj 2 funta, mora potem 2 kilograma vagati; če vaga sedaj 3 funte (3), potem mora vagati 3 kilograme (klgr.); če vaga 3½ funte, mora potem 3½ klgr. težak biti. Iz tega se razvidi, da kembelj mora biti teži, zato, ker je kilogram teži kakor funt. Zato se bode moralo prikovati kembeljnu toliko železa, da bo za toliko kakor je rečeno, teži. Natanko se z desetinskimi (decimalnimi) številkami preračuna, koliko da je treba dostaviti kembeljnu.

Povedati pa hočem tudi z navadnimi številkami. Kembelj take vage se zvaga, in recimo, da je 3 in četrt funta težak. Koliko se mora temu prikovati? — Toliko kolikor so 3 kilogrami in četrt kilograma teži od 3 funtov in četrt funta. Tri cele in četrt funta je en kilogram in 82 dekagramov, še manjka do 3 kilogr. in 25 dekagramov = en kilogram in 43 dekagr. Ravno toliko se kembeljnu železa dostavi.

Vsak kovač ali ključar to lahko kembeljnu prikuje. Vendar mora tudi na vrhu ljuknico narediti v kembelj, da se bodo mogle va-nj tudi te vrste tehtnice štempljati.

Rimske vage bodo potem vlekse na mali strani v vsaki zarezí ¼, ½, ¾, 1 kilogram itd. Na večí strani bodo pa na vsaki zarezí vlekse cel kilogram naprej do 5, 10, 15, 20, 100 kilogramov, kakor koli so konstruirane.

Nekatere naše stare vage vlečejo na večí strani precej na prvi zarezí zdaj 25 funtov, druge 10; to je različno. Vendar bodo ravno tako v istih zarezih, kolikor sedaj funtov vlečejo, tudi z dostavljenim kembeljnomo kilograme vlekse. Imena za firnike ¼, ½, ¾ 1 funt se lahko enačijo s ¼, ½, ¾, 1 kilogramom ali pa 25, 50, 75, 100 dekagrami ali 1 kilogramom.

To veljá za malo stran.

Za večó stran naj se pa namesti imena funt imé kilogram izreka, na pr. 25 zarez je 25 funtov bilo poprej, sedaj naj se reče 25 kilogramov itd.

Ali pa bodo po tem načinu pravične kmečke sedanje vage? Ali se bo moglo z vagami te vrste natančno vagati?

Odgovorim Vam, da, kdor konstrukcijo rimskih vag razume, bo vedel, da železna palica, na kateri so zarezé, ni nič družega nego dvigalo (Hebel). Os (Axe) je podlaga, in skledica z verigami obešena na drugi konec dvigala, je za utežnost (Last). Ako prostovoljno kembelj obesimo na palico, in denemo v skledico

uteže ravno en funt, kjer kembelj dviga nad in vodoravno, se napravi zareza, in ondi se vaga en funt. Ravno taka je pa tudi za kilogram. Če obesiš tudi prostovoljno težak kembelj na palico dvigala rimske vage in deneš potem 1 kilogram uteže v skledico, kjer vleče vodoravno kembelj, je to kilogram. Potem se na dalje postopa. Dene se zdaj v skledico deset funtov ali za kilograme 10 kilogramov in ta dolgost med 1. zarezo in zarezo za 10 kilogramov ali funt se deli na 10 enakih dolgost z zarezami. Ta dolgost od ene do druge zareze se nadaljuje ali pa od ene do desete. Na mali strani železne palice so zareze $\frac{1}{4}$ (četrť) funta, katere so tudi popolnoma rabljive za $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, 1 kilogram itd.

Novi Kranjski panj

po Dzierzonovi osnovi.

Spisuje Luka Porenta, župnik in čebelar v Bohinji.

(Konec.)

Naj s tem sklenem svoj spis s pristrčno željo, naj bi to moje delo vsaj nekoliko v to pripomoglo, da se čebeloreja pri nas še na višo stopinjo povzdigne. To se bo pa tudi gotovo zgodilo, ako se bodo naši čebelarji zanaprej po teh naukih in vodilih ravnali, katere sem jim v tem spisu nasvetoval; zakaj vse, kar sem pisal, pisal sem po mnogoletnih lastnih skušnjah, „skušnija je pa — kakor pregovor pravi — najboljša učiteljica.“ Zato pa smem tudi brez skrbi reči, da vse, kar sem govoril, je popolnoma gotovo, resnično in zanesljivo.

Vem sicer, da so Slovenci in med njimi še posebno Kranjci že od nekdanj sloveči čebelarji; mislim tudi, da se že sedaj s čebelorejo obilniši pečajo kakor vsak drug narod našega cesarstva, a pri vsem tem se vendar tudi upam trditi, da bi se na Slovenskem lahko še veliko več pričebelarilo kakor dosedaj; zakaj lega naše dežele je za čebelorejo posebno ugodna, naše gore in doline so spomladi in poleti polne cvetic, tudi ajda se pri nas vsako leto obilno seje itd. Res je, da imamo že sedaj v naši mili domovini veliko čebel, res je pa tudi to, da bi jih lahko še polovico več imeli, kajti veliko je pri nas še celih vasi, veliko, posebno po goratih krajih, posamesnih posestev, kjer bi lahko veliko čebel preživeli in si tudi s čebelorejo lahko marsikater goldinarček pridobili, pa jih nič nimajo.

Dragi rojaki! poprimite se toraj še obilniše čebeloreje, poprimite se pa umne čebeloreje; zares umno pa zamore le tisti čebelariti, ki stare panjeve popusti in se poprime panjev s premakljivim satovjem po vodilih, ki nam jih je dal Dzierzon, v resnici oče pomlajenega umnega čebelarstva. *)

Iz občnega zbora družbe kmetijske Kranjske

14. novembra t. l.

(Dalje.)

O nasvetih, ki so jih kmetijske podružnice pismeno predložile zboru, je v imenu glavnega odbora poročal gosp. dr. Poklukar.

Podružnica Metliška je razodela zboru mnogo želj, katere naj obravnava zbor; bile so sledeče:

a) naj bi se davki ne iztirjevali tako silno in posebno v onih soseskah ne, kjer je toča

*) Nekoliko vrstic temu članku in pa popravke nekaterih tiskarnih pogreškov dodam v knjižici, katero bo slavna c. k. kmetijska družba Kranjska izdala.

Pis.

hudo škodo naredila. — Dr. Poklukar predlaga, naj bi zbor sklenil, da se ta stvar s toplim priporočilom predloži c. kr. deželni vladi ter prošnja izreče po milostljivejšem iztirjevanji davkov, in da kmetovalcem pri rubežni ne jemljejo stvari, ki spadajo v potrebščine gospodarstva (fundus instructus). — Predsednik baron Wurzbach je omenil, da pri ljudeh je splošno obožanje, in kedar že ni drugače, da se ljudem prodaja, naj se prizanaša gospodarstvenim potrebščinam, in le če je kaj čez „fundus instructus“, naj se rubi. — Grof Barbo pojasnuje, kako hudo se godí po Dolenskem, kako trdo delajo uradnije z ljudstvom pri iztirjevanji davkov. — Dr. J. Bleiweis omenja, da davki sicer morajo biti, se ve, ker na njih sloni država; al vsa naša dežela je z zemljišnim davkom preobložena, — že čez šest milijonov preveč je plačala; cesar sami to spoznajo in so dovolili nekaj davkov odpisovati. Neusmiljeno pa je to, če vlada davke iztirjuje takrat, ko kmet še nič pridelka ni domú spravil, — pomagajo si uradnije s tem, da zadnji rep vzamejo iz hleva. Prišlo bode po takem potu na to, da se davki ne bodo mogli več plačevati; davki naj se toraj iztirjujejo, kedar je kmetu mogoče plačati. — Gosp. župnik Krčon iz Rudnika to trdo poslovanje uradnikov potrjuje in pripoveduje, kako so kmetu konja prodali za 8 gold., ki bi bil mogel saj 50 gold. za nj dobiti; naj bi se toraj delalo bolj po milosti. — Gosp. Luka Robič pristavlja, da tudi to, kar je premoženja čez gospodarske potrebščine, naj se ne rubi precej, temuč naj se preišče, če je posestnik sam kriv zadolženja, ali so ga le nesreče k temu pripravile, da je s plačevanjem zastal. — Baron Wurzbach pojasnuje, da on ni tega mislil, naj bi se precej iztirjevalo, če se nahaja kaj več kot gospodarske potrebščine. Gosp. O. Detela toži, kolika sila posestev gre na kant, kar priča uradni list, in meni, če se je davek v več letih hudo narastel, takrat naj se dobro preišče, če je sam zadolžen, ali pa je po nesrečah v to zašel, ter naj se mu odpiše. — Gosp. prof. Peternel meni, da je kmetovalcem tem težje davek odrajtati, če več se ga je narastlo od več let, in v tem smislu govori tudi dr. Ahačič. — Po teh obravnavah vstane vladni predsednik vitez Widmann in omeni, da v teh okoliščinah, ko je le kakor gost prišel v zbor na povabilo, ne more uradno govoriti, vendar pa hoče reč nekoliko pojasniti. Povedal je potem, da že pred nekaj časom, ko so prišle tožbe od družbe kmetijske, je ukazal po vsi deželi preiskati, in da bode najostreje dal kaznovati tiste uradnike, ki so kaj prestopili in nepostavno delali, meni pa, da očitanja veljajo le dotičnim postavam, in ako so le davkovske postave vzrok nezadovoljnosti, naj državni poslanci delajo na to, da se neprilike po postavni poti odpravijo. — Sprejeto je bilo poslednjič naslednje: Naj se vlada prosi, 1) da po milosti dela s posestniki v oziru iztirjevanja davkov, in prizanaša naj za gospodarstvo potrebnim rečem; 2) pred rubljenjem naj se prepriča, če se nahaja kaj čez „fundus instructus“; 3) iztirjava naj se po žetvi (kedar je kaj); 4) prepriča naj se čez kaj let, če je posestnik zastal s plačevanjem po nesreči, ali iz zadolženja, in v prvem primerljeju naj se mu davek odpiše.

Drug predlog podružnice Metliške je bil ta, naj bi družba kmetijska delala na to, da se težave, morebiti mnogokrat nepotrebne, o kordonu na meji Kranjsko-hrvaški zavoljo goveje kuge odstranijo, ki so velika nadloga gospodarjem, ki na meji imajo posestva. — Sklep o tem predlogu je bil, da se ta želja Metliške podružnice naznani vladi, al da ni upanja, da bi se jej zdatno pomagati moglo, dokler na Hrvaškem imajo to kužno pošast.

(Konec prih.)